

૬૩૬૭

૬૩૬૭

વેળા ૭૪

રસરંગનાખ્યાલગરબા

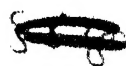
રચનાર

કવી ગીરધરલાલ હરકીશનદાશ.

મુદ્રત વિકટોરીયા પ્રેસ.

સંવત ૧૯૫૨—સને ૧૮૯૧

કિંમત એક આનો.

રસ રંગના ખ્યાલ.

લાવણી

આવ્યો આશો માસ, ઈંદુ મકાશ,
 તેવી શાખાશ પ્રીતી તારી;
 પ્રીતમ આવાસ, બોલાવી પાસ,
 પાયપય મિઠાશ, જળિં બલહારો.
 સજી ભુખણ અંગ, વિલાસી રંગ,
 પ્રીતમ ઉછંગ, ખ્યારી રેતી,
 બોલે વાણી વ્યંગ, જગવે અનંગ,
 મનમાન્યા સંગ, આનંદ લેતી,
 ખાવું ખાઈ પાન, ગાઈ ગરબી તાન,
 દીપાવેશાન, કેં કેં કેતી.
 ધરૂં તારૂં ધ્યાન, ખરૂં ખ્યારી માન,
 ગમે નહીં આન, ખરૂં સુખ દેતી.
 તને લઈને પાસ, રહ્યે ઉલાસ,
 હસી કહે હાસ, ચતુરાઈ ન્યારી.
 નિજ પ્રીતમ માટ, રમે અજબ ઘાટ,

ટુંક

પ્રીતમ—૧

શાલે તેવા થાટ, પ્યારી કરતી,
 તાડું મુખ ઝળકાટ, જોતાં ઉઘાટ,
 પળે ખારે વાટ, વૃત્તી કરતી,
 ટેકી રસીક પ્યાર, તારા જેવી નાર,
 મળે નહિ કોઠાર, દીઠી બહુ ફરતી,
 તને વારવાર, ચાહું દીલદાર,
 મારી જોડે પ્યાર, ભવભવ કરતી,
 તનમને નર્મ, આંખમાશર્મ
 પ્રીતીમાગર્મ, જેવી નળ નારી,
 નવ રાખે આશ, નાણાની ખાસ,
 તેમ મદન ત્રાસ, કદીએ નાપે;
 સજી શુભ લિખાશ, દિનનીશે પાસ,
 રતિ સુખ પ્રકાશ, પ્રેમે આપે,
 પ્યારી હસતું મુખ, જોઉં તારે સુખ,
 ઝટ ભાગે ભૂખ, આનંદ વ્યાપે,
 તું છે કલ્પ રૂપ, હૃદયું સર્વ દુખ,
 જેવી જીએ રૂપ, તેવી કૃતિ થાપે
 નમી પ્રભુ પાસ, કરું વિનંતી ખાસ,
 રહે મારી પાસ, ઊમર સારી
 રંભા જેવું રૂપ, નાજુક અનુપ,
 પ્રીતીના કુપ, પ્રીય અલખેલી,

પ્રીતમ—૨

પ્રીતમ—૩

તારે વડે જૂપ, સમજું સુખ રૂપ,
 આનંદ ચૂપ, રહું રસ ખેલી,
 તારી સંગે મેળ, મળ્યો અચળ ખેલ,
 ગત જન્મ પેલ, નિશ્ચય ઘેલી,
 ચડી પ્રીતી રેલ, કર પ્યારી રહેલ,
 તણ મનનો મેલ, મુકી દુખ ઠેલી,
 કહે ગીરધરલાલ, પ્યારી તારી ચાલ,
 ખરે થયો ન્યાલ, સંગે તારી, પ્રીતમ—૪

મરળી

(કાનો ખંસી ખજાયકે કીધર ગયોરે)

છેલા છેતરી શું છેટે જઈ રહ્યારે. ટેક
 ચાર પાંચ દિવસે ફરી આણું કહીને,
 પખવાડીયુ કયું એવા કપટી લહ્યારે. છેલા.
 પંથ ન્યાળી ન્યાળી, પડી ગઈ કાળી,
 ખાળી રાખ્યા ત્યાં કઈ નવીને વશ થયારે. છેલા.
 આજ કાલ કરું નેને નીર ભરું શોકે,
 ફરું ઘેલીશી મેલી ગયા નાવી દયારે. છેલા.
 ગમે નહીં ઘરમાં મને દમે વ્રેહપાપી,
 તમે નવી નાર ઠેરા હાથ ગ્રહ્યારે. છેલા.
 જોળપાણું માર મનેજ નહીં યું નહારું
 ઘેર પધારો ગર્દર હુંપેર લાવી મયારે. છેલા.

સખી

જવાની રૂપને છટા ઘટા ઘન દિવસ ચારની,
 ગરવે ફુલી ફેરે પડે જ્યમ નજર ચારની,
 જોખન રૂપ ને કુળે ચડે ચતુરા તારેથી,
 તેવી છે ત્રણ ચાર ચણી સેવે પારેથી,
 એવા પુરષ ગુણવાન ધ્યાન નથી દેતા તુજપર,
 એવું સમજી માન મૂકીને ચલન વલન કર.

દોડ.

ચલન કર નિરમાની નારી
 ગણત્રી નથી અમને કંઈ તારી
 નથી સમજણ ચોખી સારી
 પ્રીતની રીત ઘણી ન્યારી
 લાલચે મરી કરે જારી
 તેવી ને ચતુરે ધીકારી
 સદ્ધર્મ નત મનની શુભ ખ્યાલે
 સખી કહી કવી ગીરધરલાલે

ગરખી

કુલ સારેરે, જન્મ ને જીવતીનો હોજી,
 શિક્ષા રૂડી માને સોજી
 પ્રાતઃકાળેરે, દેવ વેલા ઉઠવાની,

રાખે સુંદરીઓ ને શ્યાણી
મલુછ નારે, પવિત્ર નામની વાણી,
મુખ ઉચરતી મુખ જાણી

ઝુલ

વૃથા લવરી ક્યારે નહીં કરવીરે,
અભિમાન વૃત્તી નવ ધરવીરે
દગા બાજરે, દિલમાં રચવો ન કોએ,
શીક્ષા રૂડી માને સોએ
રૂપચાવનરે, ધન ભોવન નિજ સારે,
નહીં છકી જશે રૂડી નારે
ભામનીનેરે, ભુષણ લાજનું બારે
મશાંશા થાય પરઉપકારે

ઝુલ

જડમાનવીની સંગાથરે, નવ કરવી જાણ વાતરે,
રૂડી ભુંડીરે, ક્રિયા શ્રીહરી સઉ જોએ,
શિક્ષા રૂડી માને સોએ
હરી ઇચ્છા એરે, મળે ધન સંપત્તી જોવી,
રેવું સંતુષ્ટ ભોગવી તેવી.
અન્ય જનની રે, મુખ સાદ્યબી જોઈ તેવી,
નહીં ઇચ્છવી પોતે એવી.

ઝુલ

કરી કળ વસ્ત્રા ભૂષણ લઈએ રે,
તેથી ફનેત જગતમાં થઈએ રે,

સાદી રહેણીરે, માન વધારે મ્હોળે,
શીક્ષા રૂડી માને સોળે.

—૩.

વિષયો નેરે, વનિતાએ વશ ન થાવું,
દ્રઢ મનથી નતી રહે જાવું.
દયા રાખીરે શત્રુનું પાણુ ભણું રહાવું,
જ્ઞાન દઈ હરી નામ ગાવું.

મુલ

ક્ષમા રાખવી અંતરમાંએરે,
પરનિંદા કરવી નવ ક્યાંએરે.
કષ્ટ સમયેરે, ગિરધર ધીરજ ન ખોળે.
શીક્ષા રૂડી માને સોળે.

—૪

ખ્યાલ

હવે ઘેર જવા ઘો ઘણી થઈ નંદલાલા,
અજગારો તુટશે મારી મોહનલાલા.

ટેક

જાતિ મહી વેચવા આવી સેજે તમ પાસે,
કહી પડશે જાણ પ્રીતમ તો ભાર મુજ જાશે.
રંગના તો ચુટકા હોય કુંડા નહિં થાશે,
ઉત્તર શો દૈશ જો નણુદી આવશે વાંસે.

પાલવ મુકો હું કેશ સમારું વાલા. અજગારો—૫

સમજણ રાખો ઘનસ્યામ કહીને થાકી,
શું વચન મશ્કરી તણું કહોછો છાકી.
વાલમજ પ્રીતની રીત રાખીએ ઢાંકા,

માય મોજ વિના અડચણે જીંદગી આપી.
 રોકીએ નહીં ઘર રસ્તે અર્થ વિન ઠાલા અળગા—
 જન જોતાં અજાણ્યા રહીને વાટે જઈએ,
 એકાંતે વાતચિત મતલબની કરી લઈએ.
 ચરચા બહુ થાશે ક્યમકે સરખાં છઈએ,
 મારા સમ દઉં છુ રામ જવા ઝટ દઈએ.
 મંદીરે મોકલી દઈશ દૂધના પ્યાલા, અળગા—
 તમને ત્યમ મુજને ગમે ઘણું સગ રેવું,
 પણ લોક આળ શીર મુકે દુઃખ તે લેવું.
 છો નાથ ચતુરસુજાણુ ઘટે નહીં કેવું,
 મુજ અલ્પ મતીનું બોલ્યું ક્ષમા કરી લેવું.
 સમજે સ્વામી હું કરેછ કાલાવાલા. અળગા—૪

ગરબી.

મને બૂલી ગયો છે મારો છેલડો. એ રાગ
 ઘણું દીવસે મળ્યાછો મારા લાડલાને,
 રાજી રાજી અનીહારે રાજી રાજી થયું છે મારું મન
 મારારાજ દીવસે મળ્યા છો— ટેક

સોનાના સૂરજ આને ઉગીયાને, ખીલ્યું ખીલ્યું
 અનીહારે ખીલ્યું ખીલ્યું

આ કમળ વદન મારા રાજ —દીવસે

આજ લગી ઉદાસ રેતી અંતરેને, બેઠી બેઠી,
 અનીહારે બેઠી બેઠી કરતી તમારી આશ. મારારાજ.

—દીવસે

પ્રીતમ પ્રીતડીની રીત તમે સાચવીએ, વારી વારી,
અનીહરિ વારી વારી અનુભવીએ વિલાસ મારારાજ.
—દિવસે

ગરબી રજી.

પ્રાણુ પ્યારા મારા કેમ નથી ખોલતા જો, વારે વારે
અનીહરિ વારે વારે વિનવું છું કરી પ્રણામ મારારાજ
પ્યારા મારા કેમ નથી ખોલતાજો. ટેક.

શી વાતે જૂલી છું કહોની વાલમા જો, તેની ક્ષમા
અનીહરિ તેની ક્ષમા માગુ છું સુંદર શામ મારારાજ
—પ્યારા.

અમે અબજા અપરાધ વિષે આવિએજો, તોય તમારે,
અનિહરિ તોય તમારે નિભાવી લેવી નાર, મારારાજ.
—પ્યારા

સકળ સદગુણ કળાના તમે ધામ છો જો, વળગ્યાં વળગ્યાં
અનિહરિ વળગ્યાં વળગ્યાં તમને
ગણિ હૈયાનાહાર મારારાજ —પ્યારા.

હુમરી.

(નજરા ગયો બાલમ તોરે અંગના. એરાગ)

હલગીર સિદ તું હવે થાય સજની ટેક.
મળ્યો તને આવી, હવે નહીં જાઉં,
શોક ઉચાટ મિયા તજની —દલ

નિત તારો પાસે છઉં સુખ રાસે,
કર રંગ મોજ દિવસરજની.

—૬૯

ઉઠ અલબેલી, કર રસકેલી,
ઉમંગથી ગિરધરને લજની.

—૬૯

ખ્યાલ

આસમયનથી કોઈ પ્રેમાજન સુખકારે,
ફરી વળ્યો ગામ ને સ્હેર દિશાઓ ચારે,
એ અમદાવાદ અમનગર અડાજણ માંહી,
નથી અકલકોટ આમોદમાં પ્રેમી ક્યાહી.

ટક.

ખી ખરાનપુર જોઈને બજાણે ચાહી,
ગયો બેલગામ બેપુર થઈને બંબાઈ.
સી કનોજ કટક કલકતે છાવણી છાઈ,
કલીયાન કછ પણ જોયાં બહુ અથડાઈ.

ડીકુંગરી દેવઘડ દિલ્લીવાસી થાઈ,
દક્ષણથી દીવધારકાએ જોઈ ધાઈ.

ધંધટારસીને ઇંગતપુરીમાં પ્યારે,
ફરી વળ્યો ગામ ને સ્હેર દિશાઓ ચારે.

—૧

એક કુતેઘડ અને ફરકાબાદ,
ફરી ફરીને કીધી તપાસ પડાવિ સાદ.
છ ગોરખપુર ગિરનાર ગુલશના બાદ,
ગુજરાત ગયાછ ગયો ગોમતિપુર ચાદ.
એચ હેદ્રાબાદથી હુડીપુર હરડા જ્યાદ,
જોઈ હજવદ હામપર ગયો હુસંગાબાદ.

આઈ ઇસરવાડી ઇદારથી ઇડરનાદ,
કરી મુશાફરી મુસીબતનો દીઠો સ્વાદ.
જે જીજવાડા જમખંડી જલના જ્યારે,
ફરી વળ્યો ગામ ને સેર દિશાઓ ચારે

—૨

ઠે કપુરથલ્લા કરજન કાશી કોલાપુર,
કરના ટક કરસદ કપડવંજને કત પુર;
એલ લિખડી લાસલગામ લિલાપુર લખતર,
લુણાવાડા લુધીયાના તેમજ લાવર.
એમ મંથુરાં મછલીપદન મદરાસ મહિસુર,
મીરટ મેમદાવાદ થઈને મોહનપુર,
એન નવસારી નાંદાદ ને નીમચઅંદર,
નિલગીરી નસીરાબાદમાંએ નહી ખખર
ઓ ઓરપાડ ઓરંગાવાદ બિન સારે,
ફરી વળ્યો ગામને સ્હેર દિશાઓ ચારે.

—૩.

ખી પાટણ પાલનપુર પાટડી જોઈ,
પાલીતાણા અંદરે ન દીકું કોઈ.
ક્યુ કવેટાને કવેએકમાંયદિન જોઈ,
કરી તપાસ પ્રેમી તાણી ન દીઠી સોઈ,
આરરામપુર રતલામ ગયો મન મ્હોઈ,
રાધનપુર રાણી ગંજથી એ કર ઘોઈ,
એસ સચીન સંજન ગયો મન ગ્રોઈ,
સફરને સોનગઢ સિંદરની ખુશખોઈ.
ટીતળે ગામ તીથલ તારાપુર તારે,
ફરી વળ્યો ગામ ને સ્હેર દિશાઓ ચારે.

—૪]

યુ અમરેલી અલવર ઉમરાવતી સારી,
 હિન્નન અંબાલા વિષે શોધ છે જારી.
 વિવિરમગામ વીરપુર વિજ પુર ભારી,
 વિસનગર વિઝીગાપટનમાં ધારી ધારી.
 ડબ્બયુ વરલી વાનગામ હુવા જાં નઠારી,
 ત્યાં રહીને વાંસદા જોયું બહુ સંભારી
 એકસ વાઈને જોડથી નામ ઉચારી,
 જે નગર રહ્યા તે અનાય અંતર ધારી
 કે ગિર્ધર દુનીયામા દીઠા નહી સારે,
 ફરી વળ્યો ગામ ને સ્થર દિશાઓ ચારે.

—૫

ગરબી

ચંદ્ર ચાંદની આ ચોકમાં ચટકી રહીને,
 ચારે તરફ ચિત્ર આરસી લટકી રહીને.
 નખરાવાળી ને રૂપાળી ગોરીઓ મળીને,
 સજા સાડીઓને શાળું સુંદર નીકળીને,
 લીલા લાલ ને ગુલાબી ગુલેનારછેને,
 એકે એક સખી જે કિનારી દાર છે જે,
 સોળ સરખી છે જીવાન માનની ભરીને,
 બધી ને કરે કડાં કઠેમાળા ચોસરીને,
 વાંકીવળીને લટકાળી લેતી તાળીઓને,
 છટાવાળી નારી નાકે શોભે વાળીઓને,
 સુરેખશાન કરે ગાન લઈને તાનનેને,
 ચતુર રસીક પુરૂષ સુણે ધરી ધ્યાનનેને,

—ચંદ્ર

—ચંદ્ર

—ચંદ્ર

—ચંદ્ર

—ચંદ્ર

—ચંદ્ર

ગઈ રજની મધ્ય શશી શીરે આવિએાન્ને,
 આપણા મિત્ર કેરો ચાકર દ્વધ લાવિએાન્ને, —ચંદ્ર.
 છાપ આવી હવે થાક ખાઓ સુદરીન્ને,
 અકેક પ્યાલો દ્વધ પીઈને રમન્ને ફરીન્ને. —ચંદ્ર.
 એવું સુણી સઘળી બેઠી ગલીચાપરેન્ને,
 જતી બોલતી ને હસતી કઈ પાલો કરેન્ને. —ચંદ્ર.
 ચિનાઈ રકેબીમાં ચમચા પ્યાલા મુકીઆન્ને,
 સોનેરી ચિત્ર અજબ તેની ઉપર ગૂઢિઆન્ને —ચંદ્ર.
 એક ઘડી એવી રીતે વીતી એનમાંન્ને,
 કે ઝટ ઉઠી સૌ અલમેલી સમજી નેનમાંન્ને —ચંદ્ર.
 આરામ લઈને કામનીઓ પ્રસનતાજી થઈન્ને,
 તેમના કંઠની ખુબીથી નિશા ગાજી રહીન્ને, —ચંદ્ર.
 શ્રીમંત તેમ નરવિદ્વાને શાખારી કરીન્ને,
 તેજ ચિનાઈ કપને સોસરની લાણી કરીન્ને, —ચંદ્ર.
 પાન સોપારી લીધા કે સર્વ સુંદરીન્ને,
 ઘર જવા માટે ચોકમાથી નીસરીન્ને, —ચંદ્ર.
 સૌ ગાનાર ને સુણુનાર ઉલય મન કર્યાન્ને,
 તે ખુબીના કવિ ગિર્ધરે કથન કર્યાન્ને —ચંદ્ર.

મરબી

ગિરધારીની રહાની.

દિનઝાજેરે, જીવન પ્રાણુને જોઈ;
 કંઠે વળગી કામીની રોઈ.

ટંક.

સમજાવીરે, યુક્તીથી વાત કરીને,
 કેવા બેઠા ત્યાંજ કરીને,
 પ્રીતમજીરે, હું તો જાત મરીને,
 રહુ એકલી કેમ કરીને.

ઝુલ

નથો દયા તમને દિલ મહાંજીરે
 વિરહીણીના દિન કેમ જાજીરે
 બેદરદારે, બાલમ જાણે શું કોઈ
 કંઠે વળગી કામની રોઈ
 નવ ગમતૂરે, ઘડી એક જુગની થાતી,
 તન તપ્યુરે ધડકે છાતી.
 ઘણું થોકુરે, સ્વાદ રહિત કઈ ખાતી
 ઘેલી ગાંડી નેવી જાણાતી.

—૧

ઝુલ

ઘર કામ તમામ હું બૂલીરે
 ગઈ દુખ દરીયામાં ડૂલીરે
 શૂનીવેહેરે, લટકી આ મુખડે મોહી
 કંઠે વળગી કામીની રોઈ.
 રજનીજીરે નિદ્રાલવ નવ આવે
 તરફડતી અંતર ધાવે.
 જન સઘજારે, હરે ફરે હરખાવે
 મુજ ચક્ષુ જળ વરસાવે.

—૨

જુલ.

નહી સજ્જતી શાળુ કે સાડીરે
 થઈ નીરાસ પડતી આડીરે
 મુખ ફાડીરે, પુછું હેતુ મળે કોઈ
 કંઠે વળગી કામીની રોઈ
 ફરી વારેરે, પીઉઠા નહિ દઉં જાવા,
 જાણ્યા ઢંગ તમારા આવા.
 જુઠા બોલારે, લાગ્યા છો હાલ સતાવા
 કંઈ શોકને લાગ્યા રહ્યાવા.

—૩

જુલ

પાતળીયે પ્રીય સમજાવરિ
 ધોમે પલંગપર સુવડાવીરે
 સેવાં માંડીરે, પ્રેમ પુષ્પ ખુશબોઈ.
 કંઠે વળગી કામીનાં રોઈ

—૪

ખ્યાલ

ગુણુ સાગર મારા લાલ ગચા પ્રિત ત્યાગી,
 જોઈ સ્વરૂપ શોકનું થયા તેના અનુસાગી.
 નિરહય આવા નવ જાણ્યા તમને ધ્યારા,
 ક્યમ શબ્દ સમયના વિવિધ વિહાર વિસાર્યા!
 એકલડી રાખી વિરહ બાણ બહુ માર્યા.
 પ્રિય દર્શન આશે પ્રાણુ માત્ર છે ધાર્યા

ટક.

આ આળ્યા નાથકહી નિદ્રાથી જાઉં જાગી
જાઉં સ્વરૂપ શોકનું થયા તેના અનુરાગી.- ૧

સુંદરવર રૂપેરીજી લક્ષણે મ્હોઈ,
વાણી મીઠીનું કપટ ન જાણે કોઈ
પરકરશે પ્રેમની ફાંસી અંદર ગ્રોઈ,
નવ સ્વપ્ને એવું લલ્યું બેઠી સુખ ખોઈ,
મન દયા ધરી ફરી આવો શામ શોહાગી
જાઉં સ્વરૂપ શોકનું થયા તેના અનુરાગી. ૨

ઉપરને આદરલાવે થયા વશ થેલા,
અંતરનું હેત નથી જોતા તમે અલખેલા.
છો સુજાણુ તમને ન ઘટે થવું મન મેલા,
સંગ શોક લડીને તજી આવજો વેલા.
પ્રીતમ જીદાઈની કટાર કારી વાગી,
જાઉં સ્વરૂપ શોકનું થયા તેના અનુરાગી. ૩

અરપી તન મન ધન ગણ્યા નાથ સુખ કારી,
નવ ઘટે વાઢવી વરત કુવામાં ઉતારી.
પલપલ અવટાએ પ્રાણ પ્રિતમ સંભારી
સૂણી અરજ દાસીને આવો મજો ગિરધારી.
છે રાત્ર દિવસ તમ તરફ આંખ રહિલાગી
જાઉં સ્વરૂપ શોકનું થયા તેના અનુરાગી. ૪

પીલૂ

નરમ શરીરે તેવિ સ્વભાવે
શરમ નેનમાં સમજી રિજાવે. ટેક

પરમ પ્રીતની રીત સુખભણે.
 મરમનિ શંકા કોઈ નવ આણે.
 મનની સઘળી સમજીને વાતો.
 સુખમાં વિતાવે દિવસને રાતો.
 ખટરસ રવાદ સરસ મિઠાઈ
 વિવિધ બનાવી લાગતી રહ્યાઈ.
 હસે મુખ મીઠી વચને રસીલા
 દિસતાં પુષ્પની કળી જેમ ખીલી.
 મૃગનયનીને પાતળી ગોરી
 બિલી કુચ દીસે કનક કટોરી.
 અવયમવો સૌ વળે ખુબી ન્યારી
 સમર પ્રસંગે લાગે અતિ પ્યારી.
 અનુલવ આવડ ઘણી સુખકારી
 પ્રિયા બલહારી કે ગિરધારી

—૧

હુમરી.

ચાલિ મંદિરે ગોરિ હરસન કરવા. ટેક
 શાળુ ગુલાબી શરિર સહાવી
 લાખ્યા લટકે ઉર બે થરથરવા —ચાલી.
 રૂપને જવાની, તેથી અભિમાની
 કે ગિર્ધર કોને તારી પરવા —ચાલી.

